

-*la/-lä* + *-ikko(inen)*, *-ikkainen/-ikkäinen* (esim. ink. *pitkelikko*, vatj. *pitšelikko*, vir. *aht(a)lik*, *jämetik*, *lühelik*, *öhelik*; *pitliikkune*, *pikliikkane*, liiv. *vanaliki*), 4) tyyppi adj. + *-la/-lä* + komparatiivin tunnus (esim. sm. *isolampi*, *parelampi*, *pitelämpi*, karj. *pitelämpi*, *lyhelembäine*), 5) eräät suppealevikkiset tyypit. Nämä vakuuttavat paralleelit esitellyään tekijä onkin jo valmis esittämään selkeän kronologis-murremaantieteellisen kaavion, joka osoittaa, kuinka kantasuomen oletettavasti harvat adjektiivikantaiset *-la/-lä* -adjektiivit ovat eri kieli- ja murremuodoissa saaneet jatkokseen eri deminutiivinjohtimia ja kuinka tuottoisia näin syntyneet sekundaarit johdostyyppit ovat eri tahoilla olleet. Hyväksyttävältä tuntuu hänen (eräin varauksin) esittämänsä päätelmä, että *-lanta/-läntä* -johdokset ovat syntyneet suomen länsimurteissa verraten varhain ja sieltä levinneet muinaiskarjalan lähtökeskukseen (huom. levikki itämurteissa, karjalassa ja inkeröisessä). Vepsän ekspansio-keskukseen tyyppi ei ole yltänyt, ja se selittäisi myös, miksi tyyppi puuttuu vepsäläis-pohjaisista karjalan murteista, ts. aunuksesta.

Eräänlaisen postludin sisältää 5. luku: siinä esitellään lyhyesti suomen *länt*-alkuinen ekspressiivisanasto. Vahvistuksen saa nyt tekijän käsitys, että *-läntä*-adjektiivit eivät ole voineet syntyä tuon sanaston pohjalta; samalla osoittautuu mahdolliseksi, että *länt*-ekspressiiveihin perustuvat koloratiivikonstruktiot (*lahman läntkä*, *akan länttänä*, *piian läntys*, *pienen länsäkkä*, *vähälänttä* ym.) ovat kehityksen viime vaiheessa voineet myötävaikuttaa genetiivialkuihen *-läntä*-adjektiivien yleistymiseen. Selkeästi ja tiiviisti tekijä 6. luvussa vihdoin kertaa keskeisimmän, mitä *-lanta/-läntä* -adjektiivien kehityksestä suomessa, karjalassa ja inkeröisessä on saatu ilmi.

Päivi Rintalan väitöskirjassa on määrätietoisien retken tuntu: edetään etapilta toiselle, kiivetään tasanteelta uutta rინnettä ylös, väläytetään näköaloja, kunnes maisema loppuluvun laelta näyttäytyy

väljänä ja selvänä. Esittelyni ei ehkä ole tehnyt tälle retkelle täyttä oikeutta: olen käyttänyt opponentin valtaa ja katkonut retken menoa huomautuksilla ja syrjähyppyilläkin. Korostaisin lopuksi, että nämä obligatoriset huomautukset ja syrjähyppyt ovat kohdistuneet yleensä melko vähäpätöisiin seikkoihin. Kokonaisuutena Päivi Rintalan väitöskirja on oivallinen saavutus, ja tähän arvioon voidaan päätyä moneltakin kannalta. Siihen oikeuttavat teoksen vaatima työmäärä ja sen yksityiskohdissa ilmenevä akribia, ennen kaikkea kuitenkin sen ajatuksenkehittelyn ja sanonnan selkeys ja oivallusten runsaus.

Terho Ikonen

Tutkimus lapin syntaksista

RAIJA BARTENS *Inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin kaasusyntaksi*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 148. Helsinki 1972. 180 s.

Lapin kielen syntaksia käsittelevät tutkimukset ovat olleet tuiki harvinaisia, joten nyt esiteltävä teos on erityisen tervetullut. Toisaalta Raija Bartensin tutkimus on myös metodisesti mielenkiintoinen ja tutkimusta eteenpäin vievä, semminkin kun sille on luvassa pikaista täydennystä tekijän toisesta laajasta tutkimuksesta (Lapin nomineista muodostetut paikanilmaukset), joka on luvattu ilmestyväksi Suomalais-ugrilaisen Seuran toimitusten sarjassa sek. Lupaus tästä on esimerkiksi esiteltävän teoksen (tätälähin IMLK) kirjallisuusluettelossa s. 165. Tarpeen olisi edellisten lisäksi vielä pari tutkielmaa (tämä toivomuksena Raija Bartensille): postpositioiden käyttöä muissakin kuin paikanilmauksissa käsittelevä tutkimus ja yhdyssanoja koskeva tutkimus. Tällaisen tutkielmasarjan tulokset olisi mielenkiintoista koota yhteen kaikkea nominiilmausten käyttöä valaisevaksi synteesiksi,

jonka merkitys yleiselle kielitieteelle lap-
pologiasta puhumattakaan olisi varmasti
huomattava. Kokonaissysteemien käsit-
tely on kielitieteessä viime aikoina ollut
taka-alalla, kun yksityiskohtia (useasti
koko systeemistä mielivaltaisesti repäis-
tyinä) tarkastelemalla on pyritty pääse-
mään teoriaa rakentaviin yleistyksiin.

IMLK:n jäsentely käy parhaiten ilmi
sen sisällysluettelosta, joka on peräti seit-
semän sivun mittainen. Johdannon jälkeen
(siitä tarkemmin tuonnempana) käsitel-
lään kaasukset seuraavassa järjestyksessä:
nominatiivi (s. 18—30), akkusatiivi (s.
30—49), genetiivi (s. 49—57), genetiivi-
akkusatiivi (s. 57—58), essiivi (s. 58—67),
komitatiivi (s. 68—78), illatiivi (s. 78—
98), inessiivi (s. 98—113), elatiivi (s. 114
—136), lokatiivi (s. 136—141), partitiivi
(s. 141—142). Lisäksi käsitellään kaasuk-
sia systeemikokonaisuutena (s. 143—154),
eräiden substantiiviin liittyvien attribuut-
tien ns. heikkoa taivutusta (s. 155—160)
ja tutkimuksen piiriin kuuluneiden mur-
teiden (tai oikeammin kielten) kaasussys-
teemien eroja (s. 161—164). Lähdekirjal-
lisuusluettelon ja lyhenneluettelon jälkeen

on liitetty tiivis mutta luettava saksankie-
linen referaatti (s. 168—180), joka pää-
piirtein on laajennettu versio kaasuksia
systeemikokonaisuutena käsittelevästä lu-
vusta.

Johdantoluvussa tekijä esittelee lähtö-
kohtansa. Tutkimuksen kohteiksi lankesi-
vat inarinlappi, merilappi ja luulajan-
lappi siksi, että ne liittyvät maantieteelli-
sesti norjanlapin tunturimurteisiin, joista
oli jo olemassa vastaava tutkimus ennes-
tään. Kaikkien kolmen kohdekielen kaa-
sussysteemit ovat palautettavissa kanta-
lapin systeemiin, joka sisälsi seuraavat
sijat: nominatiivi, akkusatiivi, genetiivi,
essiivi, komitatiivi, abessiivi, illatiivi, ines-
siivi, elatiivi ja partitiivi (jonka kantalap-
palaisuudesta tekijä ei tosin näytä olevan
täysin varma. Lisätodisteita partitiivin
kantalapalaisuudesta voi etsiä esim.
Erkki Itkosen artikkeleista »Über das
Objekt in den finnisch-wolgaischen
Sprachen», FUF XXXIX s. 153—213, ja
Zur Geschichte des Partitivs», FUF XL
s. 278—339). Nämä kantalapin kaasukset
edustuvat tutkituissa kielissä seuraavasti:

Yksikkö	Luulajanlappi	Merilappi	Inarinlappi
Nominatiivi	nom.	nom.	nom.
Akkusatiivi	akk.	} gen.-akk.	} gen.-akk.
Genetiivi	gen.		
Komitatiivi	kom.	kom	kom.
Essiivi	ess.	ess.	ess.
Illatiivi	ill.	ill.	ill.
Inessiivi	iness.	} lokatiivi	} lokatiivi
Elatiivi	elat.		
Abessiivi	abess.	abess.	abess.
Monikko			
Nominatiivi	nom.	nom.	nom.
Akkusatiivi	akk.	akk. } ~ gen.-akk.	akk.
Genetiivi	} gen.-kom.	gen. }	gen.
Komitatiivi		ill.	kom.
Illatiivi	ill.	ill.	ill.
Inessiivi	iness.	} lok.	} lok.
Elatiivi	elat.		
Abessiivi	abess.	abess.	abess.

Nykymurteista kantalapin kaasussysteemi on siis parhaiten säilynyt luulajanlapissa (jossa monikon komitatiivin päätteettömyys näyttää myöhäiseltä), ja nimenomaan luulajanlapin perusteella Raija Bartens on jakanut merilapin ja inarinlapin lokatiivin funktiot kahtia luulajanlapin inessiiviä ja elatiivia vastaaviksi silloin kun se on ollut mahdollista: vertailuaineksen puuttuessa tekijä on tyytynyt puhumaan pelkästään lokatiivin funktioista. Samoin on luulajan- ja inarinlapin perusteella merilapin murteittaisen genetiivi-akkusatiivin funktiot jaettu kahtia genetiivin ja akkusatiivin osalle, ja edelleen luulajanlapin monikon yhdyssijan genetiivi-komitatiivin funktiot on jaettu kahtia genetiiville ja komitatiiville meri- ja inarinlappalaisen vertailuaineksen perusteella. Tutkimuksen synkroninen luonne on näin saanut historialliset puitteet tarkoituksenmukaisuussyistä (IMLK s. 13): tarkoituksena näyttää olleen mahdollisimman helposti lähestyttävän vertailuaineiston saaminen pikemminkin kuin kunkin murteen systeemin selvittäminen. Toisaalta tällainen menettely on eduksi, sillä kuten lapin äänneopista tiedetään, kantalapin jälkeenkin syntyneet äänneilmiot ovat murteiden keskinäisten kosketusten kautta saattaneet levitä hyvinkin laajalle nykymurteisiin (esim. * $v_j V > * \bar{V} > \bar{V}$ jälkitavuuissa) ja näin nykymurteiden synkronisten suhteiden pelkällä vertailulla (kuten IMLK:ssa) on kiistaton mielenkiintonsa; toisaalta taas historialliset arvioinnit (kuten esim. onko luulajanlapissa monikon komitatiivin yhteenlankeaminen monikon genetiivin kanssa muoto- vai lauseopillista kehitystä vai kenties molempia) jäävät syrjemäs, mutta näitähän kirjoittaja näyttääkin halunneen välttää jo siitäkin syystä, että ne edellyttävät myös muotohistorian selvittämistä.

Tutkimuksen aines on ollut kirjallista — julkaistua tai julkaisematonta. Inarinlapin aineksien laajuutta on vaikea arvioida, koska se edellyttäisi inarinlapin sanakirjan lause-esimerkkimateriaalin ja kir-

joittajan omien keräelmien läpikäymistä, mutta jo pelkästään painettu aines kipuaa saneiden määrässä toiselle sadalle tuhannelle, ja koko inarinlapin aines lienee ainakin yhtä laaja kuin merilapin, joka voidaan arvioida lähes kahdeksisadaksi-tuhanneksi saneeksi. Suppein mutta varmaan aihepiirien runsaudessa folklorevoittoisen merilapin aineksen ylittävä on luulajanlapin materiaali, sekin kuitenkin arviolta 70 000 sanetta. Koko tutkimuksen lähdemateriaali voidaan siis arvioida liki puoleksi miljoonaksi saneeksi, joka normaalipuheena vastaa noin sataa nauhatuntia.

Kuitenkaan materiaalin kvantitatiivinen laajuus ei tunnu aina ratkaisevalta, sillä parhaimmillaankin suljetut tekstit edustavat vain otosta kielen systeemin tuotoksesta. Ei voida antaa ohjeita siitä, kuinka laaja aines on täydellinen, sillä jo seuraavat kymmenen sanaa tai vasta seuraavat sata nauhatuntia voivat tuoda uutta ainesta, jonka valossa entinen saattaakin selittyä toisin. Argumentum ex silentio on tällaiseen ainekseen perustuvassa tutkimuksessa aina jotensakin epävarma, ja otokseen perustuvaa kuvaa on hyvä testata nimenomaan tältä kannalta kentällä, so. kysymällä kielen puhujilta. IMLK onkin tällaiselle jatkotyölle erinomainen lähtökohta.

Seuraavaksi tarkastellaan IMLK:n keskeistä syntaktista käsitteistöä, jota tekijä esittelee sivuilla 14—16. Kaasusten funktiot jaetaan kahtia sen mukaan, edustaako kaasusmuoto tutkittavassa tapauksessa *sentraalia* vai *perifeeristä lauseenjäsentä*. Lauseet voidaan tekijän mukaan pelkistää vain sentraaleja lauseenjäsieniä sisältäviksi; perifeeriset lauseenjäseneet taas pelkästään modifioivat näin saatuja peruslausetyyppöjä. Sentraaleja lauseenjäsieniä ovat *subjekti*, *predikaatti*, *predikatiivi*, *objekti* ja *verbin vaatimat adverbiaalit*. Perifeerisiä lauseenjäsieniä taas *verbin fakultatiiviset komplementit*, *verbin attribuutit* ja *agentti*. Nimitystä *komplementti* tekijä käyttää »sel-laisista verbin määreistä, jotka kuuluvat osana subjektin, predikaatin ja objektin

luomaan suhdeverkostoon: intransitiivi-
verbin sisältävässä lauseessa tähän keski-
näisen vaikutuksen verkostoon kuuluvat
subjekti, predikaatti ja komplementti-
adverbiaali, transitiiviverbin sisältävässä
lauseessa predikaatti, objekti ja komple-
menttiadverbiaali» (IMLK s. 15). *Verbin
attribuutteja* taas ovat sellaiset adverbiaalit,
»jotka ovat pelkkiä verbin määreitä eivät-
kä missään suhteessa intr.verbin sisältä-
vässä lauseessa subjektiin tai tr.verbin
sisältävässä lauseessa objektiin» (IMLK
s. 15). Muita perifeerisiä lausenjäseniä
tekijä mainitsee vielä seuraavat: *nominin
määre, partikkelin määre, lauseen määre ja
rakenteen määre*. Nominien määreet jae-
taan edelleen substantiivien attribuutteihin
ja adjektiivien adverbiaaleihin, jotka
voivat olla joko vapaita (so. saattavat
määrittää melkein mitä tahansa substan-
tiivia tai adjektiivia) tai rektiomääreitä
(so. vain tiettyjä substantiiveja ja adjek-
tiiveja määrittäviä). Partikkelin määreet
(= adverbiaalit tai post- ja prepositioiden
pääsanat) ovat luonteeltaan rektiomää-
reitä. Lauseen määreet puolestaan voivat
liittyä periaatteessa mihin tahansa lau-
seeseen, kun taas rakenteen määreiden
esiintyminen on sidoksissa tiettyihin ra-
kenteisiin: ne eivät voi liittyä mihin ta-
hansa lauseeseen.

Verbin fakultatiivit komplementit ja
substantiivin vapaat attribuutit tekijä ha-
luaa havainnollistaa *sijoitelauseen* käsitettä
käyttämällä, mutta mainitsee, että sitä
olisi voitu käyttää laajemminkin (ja näin
on varsinaisessa käsittelyssä menetelty-
kin). Luokittelutyökaluina on teoksessa
käytetty lisäksi seuraavia käsitteitä: *rin-
nakkaisrakenteet* (joiden kesken vallitsee
vapaa, yleensä kuitenkin tyyliin sidoksissa
oleva vaihtelu), *täydennysrakenteet* (joiden
distribuutio on komplementaari) ja *ver-
tausrakenteet* (jotka poikkeavat toisistaan
yhden yksikön, nimittäin verrattavan,
suhteen).

Itse aineiston käsittely alkaa tietys-
ti nominatiivista, ja nominatiivin tär-
keimpiä funktioita on olla lauseen (muo-
dollisen) subjektin sijana. Toisinaan sub-

jektii voi edustaa sekä infinitiivin kohdetta
eli *patiensia* että tekijää eli *agensia*, esim.
I (= inarinlappi) *Leäina ergi lii kal pyeri
vyeijid* 'L:n härkä on kyllä hyvä ajaa' vs.
tunhan lah pyeri luuhad 'sinähän olet hyvä
lukemaan'. Edellisen rinnakkaisraken-
teessa *patiens* on akkusatiivissa: I *tajd lii
hyeni koarrud* 'niitä on huono neuoa'.
Tekijän mukaan nominatiivi *patiensin*
edustajana on mahdollinen vain tiettyjen
adjektiivien yhteydessä (s. 20), mutta var-
masti myös infinitiivimuotoisen verbin
merkitys ja subjektin sanaluokka ja tar-
koitteisuus ovat yhteydessä siihen, onko
subjekti *agens* vai *patiens*. Vaikkapa lau-
seessa I *tot lii pyeri vyeijid* 'se l. sitä on hyvä
ajaa' subjekti *tot* tajuttaneen *agensiksi*,
jos se on yksikön kolmannen persoonan
pronomini, ja *patiensiksi*, jos on kysymys
demonstratiivipronominista, joka edustaa
ei-inhimillistä tarkoitetta; lausetta I *mun
lam pyeri vyeijid* ei kai voi tajuta kuin yh-
dellä tavalla ('minä olen hyvä ajamaan');
samoin esim. predikatiivadjektiivi +
adverbiaali-infinitiivi -konneksion *pyeri
tubdad* (*tubdad* 'tuntea') infinitiivin *agens*
on välttämättä nominatiivissa (*mun lam
pyeri tubdad* 'minä olen hyvä tuntemaan'),
kun taas *patiensin* sija on akkusatiivi
(*muu lii pyeri tubdad* 'minut on hyvä tun-
tea'). Edelleen nominatiivi on mm. verbin
obligatorisen komplementin sija. Obliga-
torinen komplementti liittyy predikatiivi-
rakenteessa esiintyviin verbeihin. Raja I
lede-verbin subjektipredikatiivin ja obli-
gatorisen komplementin välillä lienee
hämärätkö, vrt. esim. I *piipo lii eeiji arbi*
'piippu on isän perintö(ä)' ja I *käähvhv laa
oouta päänu toarvi* 'kahvia on pannullisen
verta'.

Akusatiivi on objektin sija. Verbien
nominaalimuotojen akkusatiivimuotoista
patiensia käsittelevään jaksoon (s. 36)
lienee jäänyt virhetulkinta: lausekkeessa
I *tääm äalluu lohheeh* 'tämän kirjoituksen
lukijat' lienee *tääm äalluu* tulkittava
genetiiviksi pikemminkin kuin akkusatiiv-
viksi: yleensä tällaisissa sanaliitoissa on
kysymys genetiivistä, vrt. esim. s. 52 I *taaj
peälduj kärssee* 'näiden peltojen raivaaja'.

Kun partisiipin preesens on yhdyssanan jälkiosana, on siihen patiensusuhteessa oleva määriteosa yksikön nominatiivissa (esim. *I vuodakodde* 'paulankutoja') tai monikon akkusatiivissa (esim. *I ommasijdtahhee* 'ihmeitä tekevä'); vastaavassa sanaliitossa on patiensijäsen näköjään aina tulkittava genetiiviseksi (esim. *I täm äalluu lohheeh* 'tämän kirjoituksen lukijat', *I niibij pastelmetteeh* 'veitsenteroittajat'). Kiintoisa on akkusatiivin käyttö objektipredikaatiivina. Tekijä selittää objektipredikaatiivin sijoitelauseesta käsin, kun verbi merkitsee olemaan saattamista (verbin objekti on tällöin »effiziertes Objekt»). Muissa tapauksissa ei sijoitelause tekijän mukaan tule kysymykseen; rinnakkaisrakenteena objektipredikaatiivirakenteella lienee attribuuttirakenne, siis esim. *I mondiet tun anah äkš-noouda nüut kuhe?* ~ *mondiet tun anah nüut kuhes äkš-noouda?* 'miksi kirvesvartesi on niin pitkä?'. Inarinlapissa on näissä tapauksissa tekijän mukaan olennaista, että adjektiivia määrittää adverbi *nüut* 'niin', *nääyt* 'näin'. Nämä kaksi alatyyppeä näyttävät kuitenkin syntaktisesti selittyvän sijoitelauseesta toisin kuin vertausrakenteena mainittu objektiiivisen predikaatiivadverbiaalin sisältävä rakenne, jossa essiiviadverbiaali edustaa obligatorista komplementtia (esim. *M [= merilappi] mon rakkädäm din stovoge äuow'gaden* 'teen teidän tupannekin valoisaksi', ks. lähemmin tämän kirjoituksen elatiivia käsittelevää kohtaa s. 397). Sijoitelausetta voidaan nimittäin ajatella kahta tyyppiä: a) predikaatiivirakenne *I äkš-novda lii kukke* 'kirvesvarsi on pitkä' ja b) *I äkš-novda šadda kukke* 'kirvesvarsi tulee pitkä'. Tyyppi b liittyy olemaan saattamista merkitsevien verbien objektiin ja tyyppi a muiden verbien objektiin. Näistä sijoitelauseista voidaan objektipredikaatiivirakenne johtaa b:stä aina muttei välttämättä (esim. *I mun toohim äkš-noouda nääyt kuhe* 'tein kirvesvarren näin pitkän' tai *mun toohim nääyt kuhes äkš-noouda* 'tein näin pitkän kirvesvarren'); a:sta voidaan objektipredikaatiivirakenne johtaa silloin, kun verbi mer-

kitsee objektin joutumista subjektin havainto- tai vaikutuspiiriin (esim. *I mun ojnim äkš-noouda nüut kuhe, ete* — — 'näin kirvesvarren niin pitkän, että —'; rinnakkaisrakenteeksi sopii tietysti tavallinen attribuuttirakenne).

Akkusatiivia käsitellessään tekijä soveltaa rakenteen määreen käsitettä ensi kerran: toimintaan käytetyn ajan pituuden ilmoittava akkusatiivimääre voi liittyä vain niihin lauseisiin, joissa verbi on irresultatiivinen (s. 45). Komplementaarissa distribuoitiossa tämän ajan akkusatiivin kanssa on temporaalinen inessiivi, joka voi liittyä vain sellaisiin lauseisiin, joissa verbi on resultatiivinen (esim. *I iijajd peeivijd parga* 'tekee työtä yöt päivät'; *I sun puuraj 2 kg margarin peeivist* 'hän söi 2 kg margariinia päivässä'). Termi *rakenteen määre* on jonkin verran epäonnistunut, sillä määre ei ole suhteessa peruslauseen rakenteeseen vaan lähinnä merkitykseen, ja vielä tarkemmin peruslauseen pääverbin merkitykseen, jos resultatiivisuus—irresultatiivisuus katsotaan nimenomaan verbin semanttiseksi piirteeksi (sen sijaan että sama piirre luonnehtisi koko lausetta, mikä olisi kenties vielä luonnollisempaa). Näin esim. lauseen *I *sun puuraj 2 kg margarin kulma peeivi* 'hän söi kaksi kiloa margariinia kolme päivää' epäkielipöllisyys olisi samanlaatuinen kuin lauseen *I *sun puuraj 2 kg margarin itteen* 'hän söi 2 kg margariinia huomenna', jossa tuskin voitaisiin ajatella sanaa *itteen* 'huomenna' rakenteen määreeksi.

Genetiivin funktioita (s. 52) esitellessään tekijä esittää genetiivimuotoiset verbaalinominin määreet perifeerisinä lauseenjäseninä, kun luonnollisemmalta tuntuisi pitää koko genetiivimääre + verbaalinomini -rakennetta useimmissa tapauksissa perifeerisenä (verbaalinominien käyttöhän ei ole kuulunut tämän tutkimuksen piiriin, joten tekijän jäsentely on luonnollinen) muun lauseen kannalta; sen sijaan verbaalinominin kannalta genetiivimääre on sentraali (vrt. esim. *I komserjas adelim tuodaštas* 'nimismiehen antama todistus';

*adelim tuodaštas 'antama todistus'; *tot tuodaštas* 'se todistus'; *tuodaštas* 'todistus'; näistä asteriskilla merkitty on epäkieliopillinen. Samoin I gerundin genetiivimäärään puuttuminen joko tarvele lauseen tai muuttaa sen sisällön useimmissa tapauksissa, esim. *I eemeed kuladijn säärnuh tagarijd!* 'emännän kuullen puhut sellaisia', vrt. *kuladijn säärnuh — 'kuullessa puhut —'.) Partisiipin preesensin määreitä olen käsitellyt jo akkusatiivin yhteydessä (s. 392).

Genetiiviä lauseen määräänä käsitellessään (s. 55, alalaita) tekijä esittelee merilapin lauseen — — *ök'kajék* — — *sew'njës ijâi dâihe skammâ-aige ijâi gukkut* ja kääntää sen (lähteen norjankielisen käännöksen mukaisesti): '— — istuvat — — pimeinä öinä tai kaamosaikana kokonaisia öitä'. Luonteavampi olisi kuitenkin selittää genetiivimuotoiset jäsenet *sew'njës ijâi* ja *skammâ-aige ijâi* sanan *gukkut* määreiksi ja kääntää lause näin: '— — istuvat — — kokonaisia pimeitä öitä tai kaamosajan öitä'. Näin tulkittuna lause ei enää kuuluisi tähän kohtaan. Samassa luvussa (s. 56, alalaita, kohta 3.2.4.4) on tekijä epähuomiossa tulkinnut illatiivimuodon *M bælle-heg'gi* genetiiviksi: lause, josta se on osa, ei niin ollen kuulu tähän vaan illatiiviin, jossa se ehkä vaatisi uuden kohdan. Lauseessa (tässä Qvigstad'n ortografialla) *dât gâëâi guol'bai bælleheg'gi* illatiiviverbiaali selittyy sijoitelauseesta käsin: *dât læi bælle-heg'gi* 'se oli henkiihieverissä'. Tämä sijoitelause liittyy määräänä subjektiin *dât*. Saman kohdan toinen esimerkkilause (normalistettuna Qvigstad'n ortografialla) *de si sukkâlejje lossës mielâ gad'dai* 'he soutivat raskain mielin rantaan' kuuluneen pikemminkin kohtaan 3.2.2.2 (s. 54, vrt. esim. lauseeseen *M* [normalistettu] *rievân gæ'ëa halo-oaive dâid smavvâ loddidi* 'kettu katsoo pää kallellaan niitä pikkulintuja'). Kohta 3.2.2.2 olisi edelleen hyvä jakaa kahtia, jolloin toiseen tulisivat varsinaiset verbin attribuutit (esim. *I mun aägum çalmpelij koddeed* 'aion kutoa [verkon] çalmepeeli-solmuilla'), jotka eivät määritä lauseen

subjektia, toiseen taas lauseen subjektia määrittävät genetiiviverbiaalit (esim. *I tullaçoolmij niem oaini* 'silmät tuleen katsoimisesta häikäistyneinä en näe'). Raja viimeksi mainittujen ja genetiivus abso lutus -tapausten välillä näyttää hämärältä, ja tuntuisi luontevoimalta jäsentää molemmat samalla tavoin: joka tapauksessa kummassakin tyypissä genetiiviverbiaali on selitettävissä nominin määräänä olevasta sijoitelauseesta käsin, jossa genetiiviverbiaali on *lede*-verbin obligatorisena komplementtina (esim. *I mun lam tullaçoolmij* 'silmani ovat tulesta häikäistyneet', joka on konstruoitu seuraavan esimerkkilauseen pohjalta: *I tot lii ruopsivooraj* 'se on punaverinen'). Voisi olla mahdollista niputtaa kaikki tämän tyyppin genetiivitapaukset yhdeksi ryhmäksi.

Essiiviverbiaalia verbin obligatorisena komplementtina pohtiessaan (s. 59) tekijä olettaa, että inessiiviverbiaali sellaisessa lauseessa kuin *M son læi lænsmân'nen Unjarg gielâst* 'hän oli nimismiehenä Uuniemen pitäjässä' esiintyvä inessiiviverbiaali *Unjarg gielâst* selittyy (lokaalisesta?) sijoitelauseesta *Unjarg gielâst læi lænsmân*. Täytyy kuitenkin pitää silmällä, että lauseelle on kaksikin syntaktista tulkintaa: toisessa *Unjarg gielâst* määrittää koko lausetta lauseadverbiaalina, toisessa taas se on nominin *lænsmân* määre, jolloin sen rinnakkaisrakenne on cittämättä *M son læi Unjarg gielâ lænsmân'nen* 'hän oli Uuniemen pitäjän nimismiehenä'. Lauseessa *M de læi nuor'tälâžžâin of'tâ sam'melâž niei'dâ bii'gan* 'koltilla oli eräs saamelaistytty piikana' ei sana *nuor'tälâžžâin* 'koltilla' voi ainakaan normaalitapauksissa olla verbin komplementtina, vaan inessiiviverbiaalia on pidettävä habitiivisena nominin *bii'ga* 'piika' määräänä. Sen sijaan lauseessa *I Vuolli pææzajmottoom riges sämlaž täälun pähuldaskandan* 'V. pääsi erään rikkaan saamelaisen taloon käskyläispojaksi' (s. 61) olevalla illatiiviverbiaalilla on taas kaksi syntaktista tulkintaa, toisen mukaan se on habitiivinen, jolloin se selittyy sijoitelauseesta ja sillä on genetiiviattribuutin sisäl-

tävä rinnakkaisrakenne, toisen mukaan se on verbin (lokaalinen) komplementti, joka voidaan katsoa lähinnä *valinnaiseksi* luonteeltaan. Pelkkä sijoitelause selitys tuntuu taas luontuvan lauseelle I — — *æt Vuollin riemah kalgun* '— — että alat V:lle eukoksi' ja sen rinnakkaisrakenteelle — — *æt riemah Vuolli kalgun* '— — että alat V:n eukoksi', päälauseen verbi vain vaatii sijoitelauseen verbiksi sanan *šoddad* 'tulla jksk' (*Vuollin šadda kalgu* 'V:lle tulee eukko').

Sellaiset essiiviverbiaalit kuin lauseessa I *toh poatih toimattusan suomakielalazžan* (vrt. s. 65) 'ne tulevat toimitukseen suomenkielisinä' tekijä tulkitsee verbin attribuuteiksi ja lausuu, että verbin attribuutti tällöin »on predikaatiivisuhteessa subjektiin — myös transitiivilauseessa — ja sikäli sen voi sanoa ilmoittavan myös subjektin olosuhteita tapahtuman aikana» (s. 65). Johdannossa annetun määritelmän mukaan kuitenkin verbin attribuutteja ovat sellaiset verbin adverbiaalit, »jotka ovat pelkkiä verbin määreitä eivätkä missään suhteessa intr. verbin sisältävässä lauseessa subjektiin tai tr. verbin sisältävässä lauseessa objektiin» (s. 15). Semanttisesti tässä kohdassa esitellyt essiiviverbiaalit vastaavat useimmiten (temporaalisen) sivulauseen määrittämiä päälauseita, esim. I *kuo toh poatih toimattusan, toh laa suomalkielalih* 'kun ne tulevat toimitukseen, ne ovat suomenkielisiä'. Syntaktisesti nämä essiiviverbiaalit selittyisivät luontevimmin nominin määreinä olevista predikaatiiviverbiaalin sisältävistä lauseista käsin (predikaatiiviverbiaaleina adjektiivit tosin ovat harvinaisia, mutta koska semanttinen yhteys väliaikaisuutta ilmoittavan predikaatiiviverbiaalin ja po. essiiviverbiaalin välillä on ilmeinen, ei tämä asettane esitetä).

Komitatiivi esiintyy additiivisena teki-jän mukaan pääasiassa lauseen subjektin ja objektin yhteydessä, mutta säännön rikkoo yksi inarinlapin esimerkki: *sun ij iberdam majd stuorra poazujčage kječam poata mäksid pälkkievvöään, ohtan evvisijgum*

'hän ei ymmärtänyt mitä suuren porolau-man paimennus tulee maksamaan palkka-väellä eväineen'. Tämäkään esimerkki ei ole välttämättä muista poikkeava, sillä lauseen lopussa olevat kaksi komitatiivia voidaan tulkita toisistaan riippumattomiksi adverbiaaleiksi (tähän viittaa alku-tekstin pilkku adverbiaalien välissä). Käännöksen loppu kuuluisi tällöin: »— — palkkaväellä ja eväineen päivineen» (s. 74).

Illatiivin esiintymistä perifeerisen lauseenjäsenen sijana esitellessään tekijä toteaa (s. 88), että »tekemistä, valmistamista merkitsevät verbit saavat ei-persoonan illatiivimääreen. Objektin ja adverbiaalinvälillä on lokaalinen suhde 'A on B:ssä'; adverbiaali voi selittyä tätä muotoa olevasta sijoitelauseesta. Rakenteella ei ole vertausrakennetta.» Esimerkiksi tekijä ottaa lauseen I *toulaz Aanaar lukkar Heejka Mattus ko laj rähtimin täalu Solojäyri riidon* 'entinen Inarin lukkari H. M. kun oli rakentamassa taloa Solojärven rantaan' ja selittää sen seuraavankaltaisista lauseista käsin: *laj rähtimin täalu # täalu lii Solojäyri riddoost*. Jos tarkastellaan illatiiviverbiaalia lähemmin, havaitaan, ettei se käy kaikissa tapauksissa, joissa verbi merkitsee tekemistä ja valmistamista. Tuskinpa voidaan sanoa I **sun laj rähtimin vonnaz Solojäyri riidon* 'hän oli rakentamassa venettä Solojärven rantaan'. Tekemisen kohteen täytyy siis valmistuttuaan olla kiinteästi syntysijoillaan. Näin sijoitelauseeksi sopisi paremmin seuraava samaa edellyttävä lause: I *täalu šoddaj Solojäyri riidon* 'talo syntyi Solojärven rantaan'. Tällöin sijoitelause olisi ihanteellisessa syntaktisessa kongruenssissa illatiivin esiintymisen kanssa: koska ei voida sanoa I **voonas šoddaj Solojäyri riidon* 'vene syntyi Solojärven rantaan' ei voida myöskään sanoa I **sun laj rähtimin vonnaz Solojäyri riidon* (merkitys yllä), mutta koska vastava voidaan sanoa sanasta *täalu* 'talo', voidaan myös sanoa I *sun laj rähtimin täalu Solojäyri riidon* 'hän oli rakentamassa taloa Solojärven rantaan'. Samanlainen *šoddad*-verbin (tai sen semanttisen vastineen) sisältävä sijoitelause olisi elegantim-

pi myös osassa seuraavan kohdan (s. 88, kohta 8.2.1.1.5) persoonan illatiiviadverbiaalin sisältäviä lauseita, esim. *I kalgu šoddadij Ristnäi Piättäran alge* 'cukko vinytti R. P:lle pojan', jossa nomina *alge* 'poika' määrittää sijoitelause *alge šoddaj Ristnäi Piättäran*. Tässä on tekijän mukaan kyse verbin komplementista, mutta illatiiviadverbiaali voitaisiin tulkita myös nominin määreeksi toisin kuin esim. lauseessa *I pieja Vuollin puramaš* 'pane V:lle ruokaa' (s. 82), jossa se ei selity sijoitelausesta vaan on verbin obligatorinen komplementti.

Illatiivi voi esiintyä myös verbin attribuutin sijana (s. 90—92). Tekijää ei tunnuta miellyttävän se, että hän on joutunut luokittelemaan persoonan illatiiviadverbiaaleja osaksi verbin obligatoriseksi komplementeiksi (s. 81—82) ja osaksi verbin attribuuteiksi (s. 90—91). Kriteerinä kahtiajaolle on ollut illatiiviadverbiaalin habitiivisuus: habitiiviset illatiiviadverbiaalit ovat komplementteja, ei-habitiiviset attribuutteja. Erona näiden kahden ryhmän välillä on lisäksi se, että komplementit ovat obligatorisia ja lauseenjäseninä niin muodoin sentraaleja, attribuutit taas ovat fakultatiivisia ja lauseenjäseninä perifeerisiä: obligatorisuus ja niin ollen myös sentraalius näyttää kuitenkin komplementeilla johtuvan niiden habitiivisuudesta, joten komplementin ja attribuutin ainoaksi varsinaiseksi eroksi jää siis habitiivisuus. Näin ollen tuntuisi sopivalta kutsua illatiiviadverbiaalia komplementiksi kummassakin seuraavista tapauksista: *I pieja Vuollin puramaš* 'pane V:lle ruokaa' ja *I kote kejee siijan išedijee kiedas* 'joka ojentaa heille auttavan käntensä' (ensimmäisen on tekijä luokitellut komplementiksi, toisen attribuutiksi). Komplementti olisi luonteeltaan sentraali lauseenjäsen mutta valinnainen silloin kun se on ei-habitiivinen. Jos näin voitaisiin tehdä, jäisivät varsinaisiksi verbin illatiiviattribuuteiksi seuraavanlaiset muiden verbin attribuuttien kaltaiset tapaukset: *I algii ouuta jienan olvod* 'alkoivat huutaa yhteen äänen'.

Sama, mikä todettiin akkusatiivisista ajanmääreistä, voidaan todeta myös illatiivisista (s. 92—93). Illatiiviadverbiaaliin liittyvät ajanmääreinä lauseisiin, joiden verbi on joko resultatiivinen tai irresultatiivinen, mutta adverbiaalilla on kummassakin tapauksessa eri merkitys, ja näiden merkitysten suhde on paralleelinen akkusatiivisten ja inessiivisten ajan adverbiaalien välisen suhteen kanssa (esim. akkusatiivi — inessiivi: *I oroj tobbeen uba avvees* 'oli siellä koko ikänsä' / *I puuraj 2 kg margarin peevist* 'söi 2 kg margariinia päivässä' = illatiivi 1 — illatiivi 2: *I oroj tobbeen ittääžan* 'oli siellä seuraavaan päivään' / *I puahža vonnaz ittääžan* 'tuo veneen huomiseksi'). Näin siis lauseen merkityksen ja illatiiviadverbiaalin merkityksen suhde on »vakio» (tosin joissakin tapauksissa vasta laajempi yhteys paljastaa, kummasta merkityksestä on kysymys, esim. *I luaduj haalgujd idedij* 'hakkasi halkoja aamuun' tai 'hakkasi halot aamuksi'), ja illatiiviadverbiaalin merkitys on riippuvainen lauseen merkityksestä eikä lauseen rakenteesta, joten olisi ehkä puhuttava lauseen määreistä mieluummin kuin rakenteen määreistä. Sellaiset illatiivitaipaukset kuin *I varriij keäsän Piättär-Sammlii pääikan* 'muutti kesäksi P. S:n taloon' ja *I salttiij kuolijd taalvan* 'suolasi kalat talveksi' (vrt. s. 93, alalaita) on kuitenkin pidettävä toisistaan erillään: edellisessä *keäsän* 'kesäksi' on tulkittava lauseen määreeksi, jälkimmäisessä se lienee verbin fakultatiivi komplementti ja selittyy sijoitelauseesta käsin (*kyeleh laa taalvan* 'kalat ovat talveksi').

Inessiiviä verbin obligatorisen komplementin sijana käsitellessään tekijä pohtii luulajanlapin lausetta *kiessè-sui'neviera lä ai puokkeen kiessè-vierra-vuossa sinne* 'kesäheinäkerä on myös varastosuojassa kesäkeräsäkissä' (s. 99) ja sanoo toisen lokaalisen (inessiivi)adverbiaalin (*puokkeen* 'varastosuojassa') selittyvän sijoitelauseesta *kiessè-vierra-vuossa lä puokkeen* 'kesäkeräsäkki on varastosuojassa'. Tällainen sijoitelause olisi semanttisesti pikemminkin nominin kuin koko lauseen määreen läh-

tökohta, ja tässä adverbiaali *puokkeen* määrittäjä sekä lauseen subjektia että toista lokaalista adverbiaalilauseketta. Koko lausetta määrittävistä adverbiaaleista lie-
nee luonnollisinta käyttää lauseen mää-
reen nimitystä. Edelleen tekijä arvelee,
että lokaalisen ja habitiivisen inessiivi-
adverbiaalisen sisältävissä lauseissa jälkim-
mäinen olisi rakenteen määre (s. 100).
Kuitenkin näyttää siltä, että lause I *tajne*
lijji talvipäähih Anar-xenamist 'niillä oli
talvipaikat Inarissa' eroaa lauseesta I *toj*
talvipäähih lijji Anar-xenamist 'niiden talvi-
paikat olivat Inarissa' vain siinä, että
edellisessä suhde sanojen *talvipäähih* ja
tajne välillä on habitiivinen, jälkimmäi-
sessä taas sanat *talvipäähih* ja *toj* ovat joko
habitiivisessa tai possessiivisessa suhteessa:
habitiivista suhdetta edustaa sijoitelause
tajne lijji talvipäähih ja possessiivista
täälvipäähih lijji toj. Näyttää siis siltä, että
habitiivinen inessiiviadverbiaali jäsenytyi-
sikin paremmin nominin määreeksi. Sel-
laisten lauseiden kuin M *son læi lænsmän'-*
nen Unyarg gielđäst 'hän oli nimismiehenä
Uuniemen pitäjässä' olen käsitellyt essi-
viadverbiaalisen yhteydessä. Inessiiviad-
verbiaalisen joukkoon on eksynyt pari luu-
lajanlapin komitatiivimuotoakin (s. 105):
(Tysfj) *mi læ dat duina?* 'mikä sinulla siinä
on?' (inessiivi kuuluu todennäköisesti
donno) ja *aht i læ dat riehta ahkka su barhnin*
'ettei se hänen poikansa kanssa oleva ole
oikea vaimo' (inessiivi kuuluu todennäköi-
sesti *barhnen*).

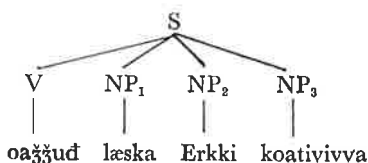
Rakenteen määreeksi tekijä on halukas
selittämään seuraavan lauseen ensimmäi-
sen habitiivisena pitämänsä inessiivi-
adverbiaalisen: L (= luulajanlappi) *ätnäri-*
sän lä sierra nanoos paddee mehtemuoran äü'-
tälattjan juol'kee 'kaarevilla kotapuilla on
keskipuussa heti jalan edessä erillinen
vahva side'. Habitiivisena inessiiviadver-
biaali olisi kai pikemminkin nominin *pad-*
dee 'side' määre kuin rakenteen, mutta
luontevimmin se selittyisi lokaaliseksi koko
lausetta määrittäväksi inessiiviadverbiaa-
liksi (s. 106). Samoin tekijä pitää raken-
teen määreinä esim. seuraavan lauseen
inessiiviadverbiaalisen kaltaisia adverbiaa-

leja: I *lii-uwusun tast ivne coapcoo?* 'onkohan
sillä väri pysyvää?'; rinnakkaisrakenne I
lii-uwusun ton ivne coapcoo? 'onkohan sen väri
pysyvää?' viitannee taas pikemminkin
nominin (*ivne* 'väri') kuin rakenteen mää-
reeseen.

Tekijä lukee verbin inessiivisiin attri-
buutteihin myös subjektin olosuhteita
tapahtuman aikana ilmoittavat inessiivi-
adverbiaalit (s. 108): M (normaalistettu)
oai'na son ruot'tämin gumpê hamest däm sëmma
nuor'tälälš 'näkee hän sen saman koltan
juoksevan suden hahmossa'. Näin on teki-
jän mukaan vain silloin kun verbi ilmaisee
liikettä; sellaisessa tapauksessa kuin M
vuovsádi lavcá kirno sisá lodde hamest 'oksensi
kermaa kirnuun linnun hahmossa' on kysy-
myksessä lauseen määre, joka voidaan
johtaa kahdesta lauseesta: *vuovsádi lavcá,*
læi lodde hamest. Inessiiviadverbialia esim.
tapauksessa L *illoo pädätij äaivee hameen* 'piru
tuli herran hahmossa' ei tekijän mukaan
voida johtaa erillisestä lauseesta, ja näin
se on luokiteltava verbin attribuutiksi.
Raja näiden tapaustyyppien välillä on
kuitenkin hyvin hämärä, ja näin ollen
esim. seuraavassa lauseessa ei voitane sa-
noa varmasti, onko kyseessä liike vai ei:
(norjanlappia) *biru bödii lavcá vuovsádi*
lodde hamest 'piru tuli oksentamaan ker-
maa linnun hahmossa'. Tällaisten tapaus-
ten valossa olisi kai parasta jäsentää nämä
inessiiviadverbiaalit yksinkertaisesti no-
minin määreeksi, niinhän ne semantti-
sestikin luontevimmin liittyvät.

Tekemistä, valmistamista ja aiheutta-
mista merkitsevillä verbeillä on elatiivi-
adverbiaali, joka tekijän mukaan edustaa
perifeeristä lauseenjäsentä ja selittyy sijo-
telauseesta, esim. I *lææskast læj äjgumaš*
oažžud Eerkist koativiiva 'leskellä oli aiko-
mus saada Erkistä kotivävy' < *lææskast læj*
äjgumaš oažžud koativiiva # *Eerkist sadda*
koativiiva. Tämän rinnakkaisrakenteena
esiintyneen tyyppi I *lææskast læj äjgumaš*
oažžud Eerki koativivvan 'leskellä oli aiko-
mus saada Erkki kotivävyksi', joka eroaa
edellisestä siinä, että sana *koativiiva* 'koti-
vävy' edustaa puheenaihetta (topic), *Erk-*
ki sen sijaan uutta ideaa (comment), kun

taas edellisessä *koatiivva* on kommentti puheenaiheesta *Erkki*. Näin siis tilanne on jotenkin paradoksaali: semanttisesti keskeinen lauseenjäsen (puheenaihe) onkin syntaktisesti perifeerinen. Näin on tosin vain jos sijoitelause selitystä pidetään pätevänä: näyttää siis mielekkäältä pitää elatiivi- ja essiiviadverbiaalejakin näissä tapauksissa sentraaleina lauseenjäseninä, jotka tietyin edellytyksin ovat valinnaisia. Topikalisaatiosuhteet sitten määräävät sen, mikä ilmirakenne seuraavasta syvärakenteesta olisi kulloinkin johdettava:

joko:

——> læska oažžuj Eerki koatiivvan
[+ TOP]

tai:

——> læska oažžuj Eerkist koatiiviiva
[+ TOP]

Tekijän mukaan elatiivi voi esiintyä myös rakenteen määreenä, esim. *I te máttááttijjeest poučagij jyelgi kuhes kooska väžžid* 'opettajalta kipeytyi jalka pitkää matkaa kulkiessa' (*väžžid*-verbi käännetään IMLK:ssa aina kulkemiseksi, vaikka yleisin merkitys inarilapissakin on 'kävelä'; s. 129). Rinnakkaisrakenteena lienee mahdollinen seuraava: *I máttááttijjee jyelgi poučagij* 'opettajan jalka kipeytyi', ja taas on rakenteiden ero topikalisaatiossa: puheenaihe on edellisessä opettaja, jälkimäisessä tämän jalka; syvärakenne sisältää molemmissa tapauksissa sanaa *jyelgi* 'jalka' määrittävän lausekkeen. Täten nämäkin tapaukset olisi helpoin selittää nominin määreenä toimivan elatiiviadverbiaalin sisältäviksi. Sellaiset lokatiivitapaukset kuin *M de buocčagodi gandást æn'ne jammem-dawdá* 'niin alkoi pojan äiti sairastaa kuolemantautia' (s. 139) on tekijä jäsentänyt nominin määreiksi: ero tä-

män ja äskeisen (*I máttááttijjeest poučagij jyelgi* -tyyppin) välillä on se, että lokatiivitapauksissa (jotka samanlaisen funktion ansiosta nyt voitaisiin yhdistää elatiivitapauksiin) adverbiaalinen ja sen määritettävän tarkoitteina on tavallisesti kaksi eri kokonaisuutta, joiden suhde on yleensä habitiivinen, kun taas elatiivitapauksissa adverbiaalinen ja määritettävän tarkoitteina ovat (elollinen) kokonaisuus ja sen osa, joiden välillä vallitsee possessiivinen suhde.

Luku »Kaasukset systeemikokonaisuutena» selvittelee tiivistäen kaasusten lankeamista eri lauseenjäsenten osalle. Jäsentely on tässä päinvastainen kuin kaasusten erittelyssä: lähtökohtana ovat lauseenjäsenet. Luvun lopulla tekijä pohtii, missä määrin sijat ovat grammatista ja missä määrin taas leksikaalista systeemiä muodostavia. Tarkkaa jakoa ei tekijän mukaan voida tehdä, joskin kaikki abessiivin funktiot näyttävät selittyvän järjestelmästä käsin (s. 152). Grammatista systeemiä muodostaviksi tekijä lukee edelleen nominatiivin subjektin sijana ja akkusatiivin objektin sijana, nominatiivin subjektipredikatiivin sijana *lede*-verbin yhteydessä, akkusatiivin objektipredikatiivin sijana, inessiivin ja essiivin *lede*-verbillä korvattavissa olevien verbien määreen sijana, muutamat verbin fakultatiivisen adverbiaalikomplementin sijatapaukset jne. Eräänlainen välikategoria leksikaalisesti määräytyvien ja grammatisesti määräytyvien sijojen välillä olisivat semanttisesti määräytyvät: tätä kolmatta mahdollisuutta tekijä ei ota järjestelmällisesti huomioon, ja näin hän on joutunut esim. olotilan muutosta ja muuttamista ilmoittavien verbien elatiivi- ja illatiivimääreet lukemaan grammatistisen kategorian edustajiksi, koska näiden »pääsanojen nimike 'olotilan muutosta tai muuttamista ilmoittavat verbit' on niin laaja, että niitä ei voi lukea leksikaalisen kategorian edustajiksi» (s. 154).

Systeemiä muodostaviksi kaasuiksi tekijä luonnehtii nominatiivia, akkusatiivia, genetiiviä, essiiviä, komitatiivia,

abessiivia ja suurelta osin inessiiviä. Sa-nastosta käsin määräytyy erityisesti illa-tiivin, elatiivin ja partitiivin käyttö.

Heikkoa taiputusta (eli eräiden attri-buuttien puolikongruenssia pääsanansa kanssa) käsittelevästä luvusta on — tosin periferisenä — jäänyt pois partitiivimuotoisen pääsanan attribuutin sija. Inarin-lapissa attribuutti lienee genetiivi-akkusa-tiivissa (esim. *tävälí uksad stuðráb* 'taval-lista ovea suurempi'), luulajanlapissa tun-netaan partitiivi vain parista nominista eikä näiden edellä attribuuttia tavattane.

Viimeinen luku käsittelee tutkimus-kohteina olleiden inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin kaasussysteemien eroja. Luulajanlapissa on monia piirteitä, jotka erottavat sen molemmista muista kielistä, samoin merilapissa ja inarinlapissa on joukko sellaisia yhteisiä piirteitä, jotka erottavat ne luulajanlapista. Inarinlapin merilapista erottavia piirteitä on vain vähän, samoin merilappia ja luulajanlap-pia yhdistäviä. (Monin kohdin kai voi-daan uumoilla valtakielten vaikutusta: inarinlappiin suomen, merilappiin norjan ja luulajanlappiin ruotsin.) Yksin meri-lapille ominaisia piirteitä tekijä mainitsee kolme: nominatiivi *laet*-verbin deminutiivimuotoisen partisiipin perfektin subjek-tina (tässä on tosin pikemminkin kysymys *laet*-verbin erikoispiirteestä kuin sijasyntaksin piirteestä; samanlainen *läemäs*-muodon käyttö tunnetaan myös laajalti norjanlapissa); genetiivi-akkusatiivi monikollisten subjektien predikatiivadjek-tiiveissa (kuten prof. Mikko Korhonen jo väitöstilaisuudessa mainitsi, nämä on Knut Bergsland selittänyt kantalapin monikon nominatiivin äännelaillisiksi jatka-jiksi; samanlaiset muodot tunnetaan myös norjanlapissa); illatiivi tyyppiä *ige woʒ¹-ʒon.vuv¹dosum¹mai* 'eikä saanut myydyksi' (tämä jää täten ainoaksi merilapin erikois-piirteeksi; sekin on tunnettu muualla nor-janlapissa: *i-ge oʒ¹ʒum.vuov¹demássii ~ vuov¹dētussii* id.).

Painovirheitä IMLK:sta on vaikea löy-tää, tämän kirjoittajan silmiin osui vain kaksi (s. 154, rivi 4: *poárásmid* pro *poárásmid*

'vanhentua'; s. 157, rivi 6: *veälppááin* pro *viälppááin* 'pentu' komit. sg.; viimeksi mai-nittu ei edes välttämättä ole painovirhe, mutta ainakin inarinlapin sanakirjaorto-grafian vastainen).

Kokonaisuudessaan IMLK on huo-lellista ja terävää työtä. Yllä esitetyt huo-mautukset voivat tuntua paljolta, mutta ne eivät ole lukuisia: syntaktisia ongelmia on vain kovin vaikea käsitellä lyhyesti. Lisäksi huomautukset liikkuivat lähinnä kahden teeman tiimoilla: rakenteen mää-reen käsite pyrittiin osoittamaan lisätutki-muksen tarpeessa olevaksi ja verbin attri-buutin käsitteen sovellusala haluttiin supistaa niihin tapauksiin, joissa adverbi liittyy määreenä vain verbiin eikä sano subjektin yms. tilasta mitään. Lisäksi pyrittiin osoittamaan, mitä hyötyä olisi rin-nakkaisrakenteiden tarkastelusta, semant-tisesta järjestymistavasta ja sijoitelausei-den järjestelmällisestä käyttämisestä.

IMLK:n kaltaisia korkealaatuisia ko-konaistutkimuksia näkee harvoin. Raija Bartensin teos miellyttää paitsi työnsä huolellisuuden ja näkemyksellisyyden vuoksi myös täsmällisen ja lavertelua vält-tävän sanontansa vuoksi. Se on eittämättä oleva perusteos lapin syntaksin tutkijoille, mutta myös yleisen teorianmuodostuksen ja syntaksintutkimuksen kannalta se sisäl-tää runsain mitoin uutta ja mielenkiin-toista pohdittavaa.

Pekka Sammallahti

Nyky-suomen adjektiivien semanttista peruskartoitusta

AIMO HAKANEN *Adjektiivien vastakohtasuh-teet suomen kielessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 311. Forssa 1973. 279 s.

Yksityisiä sanoja ja sanueita koskevalla semanttisella tutkimuksella on suomen kielessä melko pitkät ja vankat perinteet. Kuitenkin semantiikassa on saatu odottaa